

HELT RÄTT!

FEM FILMAVSNITT OM PRIVATEKONOMI
OCH KONSUMENTRÄTTIGHETER

Innehåll

Till dig som användare	3
Hur du kan använda Helt rätt!	4
Avsnitt 1 – Privatekonomi	5
Ordlista	6
Diskussionsfrågor	7
RÄTT eller FEL – påståenden	8
Facit	9
Avsnitt 2 – Konsumenträttigheter	10
Ordlista.....	11
Diskussionsfrågor	12
RÄTT eller FEL – påståenden	14
Facit	15
Avsnitt 3 – Avtal	17
Ordlista.....	18
Diskussionsfrågor	19
RÄTT eller FEL – påståenden	20
Facit	21
Avsnitt 4 – Näthandel	22
Ordlista.....	23
Diskussionsfrågor.....	24
RÄTT eller FEL – påståenden	25
Facit	26
Avsnitt 5 – Spara och låna	29
Ordlista.....	30
Diskussionsfrågor.....	31
RÄTT eller FEL – påståenden	32
Facit	33
Övningsuppgifter	34
RÄTT eller FEL – påståenden	35
Kvitto	40

HELT RÄTT – Lärarhandledning

© Konsumentverket 2015, granskad 2024

ISBN 978-91-87533-39-6

Projektledare: Helén Spetsmark, Konsumentverket

Idé och redaktörer: Gunilla Insulander-Reinholdsson, Hem- och konsumentkunskapslärare

Frödingskolan Karlstad Kommun och Helén Spetsmark Konsumentverket.

Värdefulla synpunkter: Cecilia Olsson, Fil. dr specialpedagogik FUB och handledare Häggviks gymnasium, Lars Thorsell, fd rektor Häggviks gymnasium.

Faktagranskare: Peter Gustavsson, Karin Nordenson och Margareta Lindberg, Konsumentverket.

Foto: Marilyn

Layout: Universitetstryckeriet, Karlstad

Hej!

Vi är glada att du vill använda dig av Helt rätt i din undervisning! Vi hoppas att Helt rätt ska bidra till att ungdomar lär sig mer om privatekonomi och konsumenträttigheter, samtidigt som vår förhoppning är att materialet ska underlätta ditt arbete.

Om Helt rätt

Materialet är framtaget för elever i anpassad grundskola, årskurs 7 – 9, men vi hoppas att fler undervisningsgrupper kan ha nytta och glädje av det.

Filmen och lärarhandledningen är framtagna i samarbete med FUB (För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) samt SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten). Vi har också haft god hjälp av lärare och elever på Frödingskolan, Mariebergsskolan och Norrstrandsskolan i Karlstad samt Häggviks gymnasium, Kista gymnasium och S:t Eriks gymnasium i Stockholms län.

Om filmen

Helt rätt handlar om privatekonomi och konsumenträttigheter. I huvudrollerna ser vi Malin och Sebastian som visar oss hur de hanterar olika situationer som unga konsumenter. Filmen består av fem korta avsnitt: privatekonomi, konsumenträttigheter, avtal, näthandel samt spara och låna. Svåra ord och fakta förklaras på ett pedagogiskt sätt med animerade inslag.

Vi rekommenderar att du börjar med filmavsnitt 1, där Malin och Sebastian presenteras. Därefter kan du välja att visa avsnitten i den ordning du själv vill, allt efter vad som passar undervisningen.

Om lärarhandledningen

Lärarhandledningen innehåller förslag på uppgifter så att eleverna kan få ut ännu mer av filmen. Den är indelad efter filmens fem avsnitt och till varje avsnitt finns en ordlista, diskussionsfrågor och ett facit. De sista fem sidorna består av rätt eller fel-påståenden som du kan skriva ut och låta eleverna svara på.

Kontakta oss

Har du frågor om materialet, eller kanske tips på förbättringar?
Hör gärna av dig till oss via skolasamordnare@konsumentverket.se

Lycka till!
Konsumentverket

Hur du kan använda Helt rätt!

1. Titta först på filmavsnittet själv.
2. Gå igenom svåra ord med eleverna med hjälp av ordlistan.
3. Visa filmavsnittet för eleverna.
4. Prata om filmen med hjälp av diskussionsfrågorna.
5. Låt eleverna testa sina kunskaper med hjälp av rätt eller fel-påståendena.

Det sistnämnda kan du göra genom att läsa upp påståendena och låta eleverna hålla upp kort för rätt eller fel. Kort kan du lätt tillverka av rött och grönt papper, eller använda post-it-lappar i olika färger. Ett annat användningssätt är att skriva ut påståendena och låta eleverna kryssa i svaren. Repetition är bra och här kan du variera dig utifrån varje elev.

Att prata med eleverna om

Uppmana eleverna att ta hjälp av en vuxen om de har svårt att veta vad som gäller före eller efter köp, eller om de kanske känner sig lurade! Informera om att de alltid kan vända sig till tjänsten Hallå Konsument och kommunens konsumentvägledare för tips och råd. Du kan även bjuda in kommunens konsumentvägledare till ett klassrumsbesök eller fråga om ni får göra ett studiebesök.

Tre lagar som skyddar dig som konsument

Konsumentköplagen

- gäller när du köper varor av ett företag.
- gäller alla varor, även secondhand- och reavaror ger dig rätt att klaga på (reklamera) fel på varan inom tre år från inköpsdatum.

Konsumenttjänstlagen

- gäller när ett företag utför ett arbete åt dig, till exempel reparerar, förvarar eller renoverar något.

Lag om distansavtal och avtal utanför affärslokal

- gäller när du köper något av ett företag på distans, exempelvis nätet eller telefon, vid hemförsäljning och utanför fast affärslokal, exempelvis marknad.
- ger dig rätt att ångra ditt köp inom 14 dagar.

Privatekonomi

Helt rätt! – Avsnitt 1

Ordlista

Abonnemang

Du köper en tjänst, till exempel att kunna ringa och surfa på mobilen. För det betalar du en viss kostnad under en bestämd tid, till exempel varje månad.

Begagnad/Second Hand

Använda saker och kläder.

Betalningsanmärkning

Anmärkning i ett register som visar att en person inte har skött sina betalningar. Denna anmärkning finns kvar i 3 år och kan till exempel leda till att det inte går att ta lån, hyra lägenhet eller skaffa ett telefonabonnemang.

Budget

En planering för att de pengar du har ska räcka en viss tid.

Ekonomi

Ekonomi handlar om hur du använder dina pengar och de ägodelar du har.

Faktura

Det är ett annat ord för räkning. Där står hur mycket du ska betala och till vem.

Företag

En affär eller en webbutik som säljer varor och tjänster.

Inkomst

Pengar du får för arbete (lön), men även månadspeng, pension och bidrag.

Kredit

Det är ett lån. Du köper något idag, men betalar senare.

Kronofogden

En myndighet som hjälper den som inte fått betalt. Kronofogden hjälper den som inte fått betalt och ger stöd och råd till den som ska betala.

Moms

Skatt som betalas på nästan alla varor och tjänster. Det kallas också mervärdesskatt.

Utgift

Det du betalar för exempelvis mat, bostad, kläder, godis och nöjen.

Diskussionsfrågor

1. Vad menas med ekonomi?
2. I filmen får Malin och Sebastian hjälp att göra en budget. Vad är en budget?
3. Varför är det bra att göra en budget?
4. Vad måste du göra hemma för att få veckopeng/månadspeng/pengar?
5. Vad använder du dina pengar till – vad ska pengarna räcka till?
6. Vad är inkomst? Ge exempel på vad en inkomst kan vara.
7. Vad är utgift? Ge exempel på vad en utgift kan vara.
8. På vilka olika sätt går det att betala? Vilka bra och dåliga saker finns med de olika sätten?
9. Behöver en sak du vill köpa, alltid vara ny? Har du förslag på andra sätt att handla på?
10. Vad gör du med saker som du inte längre använder?
11. Vad finns det för bra och dåliga saker med att köpa nytt respektive begagnat/second hand? Gör en lista på tavlan!
12. Tänk på att alla familjer inte har lika mycket pengar. Då kan inte alla köpa lika mycket eller lika dyra saker. Diskutera.
  - a) Måste man ha samma saker som alla andra?
Tala om varför eller varför inte!
  - b) Är det viktigt att ha de nyaste prylarna och märkeskläderna?
Tala om varför eller varför inte!

RÄTT eller FEL – påståenden

1. Ekonomi handlar om hur du använder dina pengar och de ägodelar du har.
2. En budget är en planering för att de pengar du har ska räcka en viss tid.
3. Mat, hyra och kläder är exempel på inkomster.
4. Lön, barnbidrag och pension är exempel på utgifter.
5. Att betala kontant är samma sak som att betala med pengar.
6. Skatt som betalas på nästan alla varor och tjänster brukar kallas för moms.
7. Det är dumt att göra en budget.
8. En månadspeng är exempel på en inkomst.

Facit

Diskussionsfrågor

1. Ekonomi handlar om hur du använder dina pengar och de ägodelar du har.
2. En planering för att de pengar du har ska räcka en viss tid.
3. För att ha koll på sina inkomster och utgifter.
6. Pengar som kommer in till dig. Till exempel lön för arbete, månadspeng, pension och bidrag.
7. Pengar du betalar för saker som du köper, till exempel mat, kläder, godis och nöjen.
8. Några exempel; med pengar, bankkort, kreditkort, via faktura, swish.
9. -
10. -
11. -
12. -

RÄTT eller FEL – påståenden

1 Rätt, 2 Rätt, 3 Fel, 4 Fel, 5 Rätt, 6 Rätt, 7 Fel, 8 Rätt.

Konsumenträttigheter

Helt rätt! – Avsnitt 2

Ordlista

Bytesrätt

Du har rätt att lämna tillbaka det du köpt och byta till något annat som kostar lika mycket. Du ska visa upp kvittot. Många affärer erbjuder tillgodokvitto. Med tillgodokvitto kan du handla vid ett senare tillfälle. Du får inte använda varan om du ska byta den. Affären bestämmer hur många dagar du har på dig att byta. Det är frivilligt för affären att erbjuda bytesrätt.

Konsument

En person som köper en vara eller en tjänst för privat bruk.

Konsumera

Att köpa varor och tjänster och använda (förbruka) dem.

Konsumentvägledare

En person som kan svara på frågor och ge råd till konsumenter. Finns i många kommuner.

Kvitto

Ett bevis på att du har köpt något och vilket pris du har betalat. Spara kvittot!

Presentkort

Ett kort som gäller som pengar. Det är värt den summa som står på kortet. Giltighetstiden kan vara olika, men framgår det inte av kortet så gäller det i 10 år.

Reklamera

Du talar om för säljaren att det är något fel på den vara du köpt. Du har alltid rätt att reklamera (klaga på) ett fel inom 3 år från köpet.

Tillgodokvitto/Tillgodokort

Om du vill byta en vara som du har köpt, men inte hittar något som du vill ha, kan affären erbjuda ett tillgodokvitto. Tillgodokvittot kan du använda vid ett senare tillfälle.

Tjänst

I detta sammanhang ett arbete man köper av ett företag. Till exempel en reparation eller en taxiresa. Det finns också tjänster man inte tar betalt för som ”var snäll och gör mig en tjänst...”

Vara

En sak man köper exempelvis mat, kläder, mobiltelefon.

Öppet köp

Att handla på öppet köp betyder att du får pengarna tillbaka om du inte längre vill ha varan. Du ska lämna tillbaka den inom en viss tid och visa kvitto på köpet. Öppet köp inte är en rättighet utan att det är frivilligt för butiken att erbjuda.

Diskussionsfrågor

1. Vad är ditt bästa köp?
2. Vad är ditt sämsta köp?
3. Varför är det bra att känna till vilka rättigheter och skyldigheter du har som konsument?
4. Vad menas med öppet köp?
5. Vad menas med bytesrätt?
6. Har alla affärer öppet köp och bytesrätt?
7. Vad menas med att reklamera en vara?
8. Har du någon gång reklamerat en vara, hur gick det? Varför gick det bra eller dåligt?
9. Kan du reklamera alla varor?
10. Hur lång tid efter ditt köp har du rätt att reklamera en vara som gått sönder av sig själv?
11. När ska du reklamera en vara?
12. I filmen får vi se Sebastian reklamera sina skor. Det gick bra. Om det inte skulle ha gått bra, var kan Sebastian vända sig för att få hjälp?
13. Sara har sparat ihop till en mobil som hon köper i en affär. Men redan efter 10 dagar så börjar den att krångla – ljudet fungerar inte. Vad ska hon göra?
  - a) Var kan Sara vända sig med mobiltelefonen?
  - b) Vad är viktigt att Sara tar med sig till affären?
  - c) Vad måste de i affären göra med Saras mobil?
  - d) Om affären säger att det är Saras fel att inte mobilen fungerar, var kan Sara då få hjälp?
14. Hiba har fått i uppdrag av sin mamma att köpa sig nya kläder. Hon hittar ett par jeans som hon vill köpa. Vad är viktigt att hon frågar om i kassan innan hon betalar?

15. Samir köpte ett par skor och han sparade kvittot. Han kör sedan runt på sin moped och bromsar in med fötterna, och det gör att sulan släpper. Samir tar med sig kvittot och skorna till skoaffären. Det har gått 4 månader sedan han köpte skorna. Tror du att affären låter Samir lämna tillbaka skorna?
16. Spara Kvittot!

En bild på kvittot finns på sidan 41 för att kopiera upp och dela ut till eleverna alternativt att visa via projektor.

Visa kvittot för eleverna och diskutera tillsammans: Sofia är på stan och handlar kläder i en affär. Hon köper en tröja och trosor. Hon köper också ett par jeans på rea.

Fråga dina elever:

- a) Hur mycket pengar har Sofia handlat för?
- b) Varför ska du spara kvitton och hur länge ska de sparas?
- c) Var brukar du spara kvitton?

Berätta för dina elever att när Sofia provar kläderna hemma gillar hon dem inte. Hon bestämmer sig för att lämna tillbaka dem nästa dag. Fråga dina elever:

- d) Har Sofia rätt att göra det?

Läs på kvittot och diskutera tillsammans vad som gäller för öppet köp och bytesrätt i den här affären för tröjan, jeansen och trosorna.

- e) Vad menas med tillgodokort/tillgodobevis?

Förs:	But: SE0409	Nr: 6704
Dat: 2024-01-13	Kassa: 07	Tid: 12:07

Denim		
46276	34 Blå	399.00
Rabatt		-299.00
Trikså bas		
33110	S Blå	79.50
Underkläder		
87419	34 Rosa	59.50

Total		239.00 Kr
ANTAL ARTIKLAR	3	
Moms%	Moms	Netto Totalt
25.00	47.80	191.20 239.00
Totalt	47.80	191.20 239.00
Total rabatt:		299.00
Mottaget	Kontant SEK	239.00
<p>Öppet köp gäller i 10 dagar kom ihåg att ta med kvittot. Artiklar köpta på rea bytes till annan artikel eller mot ett tillgodokort. Öppet köp och bytesrätt gäller inte underkläder, badkläder, kosmetika accessoarer och presentkort. Vid reklamation, intyga ditt köp med kvitto. Välkommen åter!</p>		
		
2 0 1 5 0 1 1 3 0 4 0 9 0 0 7 0 6 7 0 4		

RÄTT eller FEL – påståenden

1. Alla affärer har öppet köp och bytesrätt.
2. Med bytesrätt menas att du har rätt att byta till en annan vara om du inte är nöjd.
3. Med öppet köp menas att du får lämna tillbaka varan inom en viss tid och få pengarna tillbaka.
4. Att reklamera betyder att du klagar på en vara som det är fel på.
5. Du har alltid 3 år på dig att klaga på, reklamera, en vara som det är något fel på.
6. Du får använda ett par nyinköpta byxor på en fest och sedan lämna tillbaka dem till affären på öppet köp.
7. Du kan reklamera en vara du själv har haft sönder.
8. Det är ditt eget ansvar att fråga om affären har öppet köp och bytesrätt.

Facit

Diskussionsfrågor

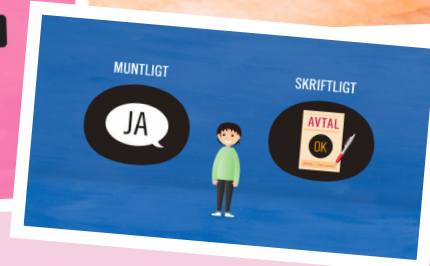
1. -
2. -
3. Så att du inte blir lurad på pengar och rättigheter.
4. Att handla på öppet köp betyder att du får pengarna tillbaka om du inte längre vill ha varan. Du ska lämna tillbaka den inom en viss tid och visa kvitto på köpet. Öppet köp inte är en rättighet utan det är frivilligt för butiken att erbjuda. Du får inte använda varan om du ska lämna tillbaka den.
5. Du har rätt att lämna tillbaka det du köpt och byta till något annat som kostar lika mycket. Du ska visa upp kvittot. Många affärer erbjuder tillgodokvitto/tillgodkort. Det kan du använda för att handla vid ett senare tillfälle. Du får inte använda varan om du ska byta den. Affären bestämmer hur många dagar du har på dig att byta. Det är frivilligt för affären att erbjuda bytesrätt.
6. Nej, det är frivilligt för affärer att erbjuda öppet köp och bytesrätt.
7. Du talar om för affären att det är fel på varan du köpt. Du har rätt att klaga på ett fel inom 3 år från köpet. Du måste ta med dig kvittot.
9. Nej, inte om du själv har haft sönder varan.
10. 3 år
11. Så snart du kan efter att du upptäckt ett fel.
12. Ta med en vuxen till affären eller kontakta Konsumentverket, eller kontakta kommunens konsumentvägledning.
13. a) Sara ska gå till samma affär där hon köpte sin mobil.
b) Kvittot eller annat bevisunderlag som till exempel ett kontoutdrag.
c) Affären måste undersöka vad som är fel med telefonen. Om det är ett fel som fanns när Sara köpte mobilen ska affären se till att felet åtgärdas utan att det kostar något för Sara.
d) Till Konsumentverket och/eller den kommunala konsumentvägledningen.

14. Att Hiba frågar om affären har öppet köp och bytesrätt och att hon sparar kvittot.
15. Nej, det får han inte eftersom det är Samir själv som har orsakat att det blivit fel på skorna.
16. Spara kvittot!
  - a) Hon har betalat 239kr
  - b) Ett kvitto är ett bevis på vad som köpts, när det är köpt det och till vilket pris. Om du vill byta, få pengarna tillbaka eller klaga på en vara som gått sönder är det bra att spara kvittot. Spara kvitton i 3 år, det är den tiden du har på dig att reklamera en vara. Vid större köp, till exempel en surfplatta eller en TV, så är det bra att kunna bevisa att varan är betald om man sedan ska sälja den begagnad.
  - d) Tröjan: Sofia har bytesrätt och öppet köp på tröjan. Öppet köp gäller i 10 dagar. Jeansen: Sofia har bytesrätt på jeansen. Hon kan också be om ett tillgodokvitto/tillgodokort. Hon har inte öppet köp på jeansen eftersom de är reavaror. Trosorna: Öppet köp och bytesrätt gäller inte för underkläder i den här affären.
  - e) Om du vill byta en vara som du har köpt men inte hittar något som passar, kan affären erbjuda ett tillgodokvitto/tillgodokort. Det kan ses som ett bevis på att du har rätt att handla i affären, för den summa som står på kvittot, vid ett senare tillfälle.

RÄTT eller FEL – påståenden

1 Fel, 2 Rätt, 3 Rätt, 4 Rätt, 5 Rätt, 6 Fel, 7 Fel, 8 Rätt.

Avtal

Helt rätt! – Avsnitt 3

Ordlista

Avtal

Skriftlig eller muntlig överenskommelse, till exempel mellan köpare och säljare. Man måste vara 18 år för att ett avtal ska gälla. Ett avtal gäller också om personen är 16 år och har köpt något för pengar som har tjänats in själv, till exempel från ett sommarjobb.

Abonnemang

Du köper en tjänst till exempel att kunna ringa och surfa på mobilen. För det betalar du en viss kostnad under en bestämd tid, till exempel varje månad.

Bindningstid

Den tid som avtalet gäller.

Finstilt

Det som står med liten text i ett avtal och är viktigt att läsa.

NIX

Det är du själv som anmäler dig till NIX för att tacka nej till telefonförsäljning. Det kostar ingenting att anmäla sitt telefonnummer. Telefonnumret till NIX är 077-228 00 00. Webbadressen är nixtelefon.org

Diskussionsfrågor

1. Vad är ett avtal?
2. När ingår du avtal? Ge exempel.
3. Vid vilken ålder får avtal ingås?
4. Vad ska man tänka på innan man ingår ett avtal?
5. Kan du tacka nej till telefonförsäljning och hur gör du i så fall?
6. Varför ska du vara rädd om din namnteckning eller att klicka Ja?
7. Vad är bindningstid?

Här kommer två fall som visar att det går att ingå avtal på olika sätt:

8. Viggo, 12 år, spelar i en app som han har fått hjälp av sin pappa att ladda ner till mobilen. Spelet går ut på att bygga och sköta en gård med växter och djur. I spelet dyker det plötsligt upp en fråga om att köpa extra djur för 50 kronor. Viggo frågar sin pappa som säger att det är OK och ger Viggo koden som behövs för att kunna utföra ett köp. Viggo genomför därefter köpet själv och nu är frågan om det är ett giltigt avtal?
9. Sofia och hennes mamma handlar mat inför helgen. Utanför affären står en kille och säljer telefonabonnemang. Han stoppar Sofias mamma. Killen undrar om Sofias mamma vill köpa en ny telefon till ett riktigt bra pris. De börjar prata. Efter fem minuter har Sofias mamma skrivit på ett papper och köpt en ny mobiltelefon. När Sofias mamma kommer hem tittar hon mer på sin nya mobil och sitt avtal. Då tycker hon att köpet gick lite för fort. Vad är viktigt att tänka på innan du ingår ett avtal?

RÄTT eller FEL – påståenden

1. Ett avtal är en muntlig eller skriftlig överenskommelse.
2. Du kan bryta ett avtal om du skulle ångra dig.
3. Du ska vara 15 år för att ett avtal ska gälla.
4. Du behöver inte göra det som står i avtalet.
5. Du ingår ett avtal när du köper saker i en app.
6. Det är viktigt att läsa det finstilla i ett avtal.
7. Om du känner dig lurad så kan du kontakta Konsumentverket.
8. Var rädd om din namnteckning!

Facit

Diskussionsfrågor

1. En överenskommelse, skriftlig eller muntlig. Till exempel mellan köpare och säljare.
2. När en säljare erbjuder dig en vara eller tjänst och du tackar ja. Eller om du vill sälja något till en annan person och den personen tackar ja.
3. Man måste vara 18 år för att ett avtal ska gälla. Ett avtal gäller också om personen är 16 år och har köpt något för pengar som har tjänats in själv, till exempel från ett sommarjobb.
4. Ställa många frågor till försäljaren och läsa det finstiltat så att man vet vad avtalet innebär.
5. Ja. Kontakta NIX. Telefonnummer är 020-228 00 00. Webbadress är nixtelefon.org
6. Har du tackat ja till ett avtal, eller skrivit under med din namnteckning går det inte att bryta ett avtal.
7. Den tid som avtalet gäller.
8. Ja. Även om Viggo är under 18 år så är avtalet giltigt eftersom hans pappa har godkänt det och gett honom koden som krävs för att utföra ett köp.
9. Läs avtalet. Ställ många frågor till försäljaren och skriv inte under avtalet om du är osäker. Be om att få avtalet skriftligt.

RÄTT eller FEL – påståenden

1 Rätt, 2 Fel, 3 Fel, 4 Fel, 5 Rätt, 6 Rätt, 7 Rätt, 8 Rätt.

Näthandel

Helt rätt! – Avsnitt 4

Ordlista

Avgift

Pengar du betalar.

Lag om distansavtal och avtal utanför affärslokaler

Gäller om du handlar via telefon, nätet, hemförsäljning eller av en gatuförsäljare på exempelvis marknad. Ger dig rätt att ångra ditt köp inom 14 dagar.

E-handel

Handel med varor och tjänster via internet.

Faktura

Det är ett annat ord för räkning. Där står hur mycket du ska betala och till vem.

Fakturaavgift

En extra kostnad för att betala via faktura.

Fraktavgift

Kostnad för att skicka en vara från ett ställe till ett annat.

Företag

En affär eller en webbutik som säljer varor och tjänster.

Privatperson

En person som inte har som jobb att köpa eller sälja. Ett företag däremot jobbar med att köpa och sälja.

Ångerrätt

Rätten att ångra köp som du gjort på distans. Till exempel köp via internet, telefon, hemförsäljning eller av en gatuförsäljare. Du har rätt att ångra ditt köp inom 14 dagar.

Diskussionsfrågor

1. Brukar du handla på internet? Varför, och varför inte?
2. Om du handlar på internet, vad brukar du handla då?
3. Vad är bra med att handla på internet? Vad är dåligt med att handla på internet?
4. Vad bör du tänka på när du handlar på internet? Gör en gemensam lista på tavlan med tips och råd.
5. Vad är det för skillnad om du handlar på nätet från ett företag eller från en privatperson?
6. Vad menas med ångerrätt?
7. Är ångerrätten lika om du handlar varor från Sverige, Europa eller övriga världen?
8. I filmen köpte Sebastian ett par jeans på nätet för 399 kr, men slutpriset blev 457 kr. Varför blev det mer än bara kostnaden för jeansen?
9. Nalin har köpt ett dataspel på nätet. När spelet kommer inser hon att hon inte vill ha det. Har hon rätt att ångra sig?
10. Vad behöver du tänka på innan du köper något av en privatperson exempelvis på Blocket?
11. Klara såg reklam på nätet om smink. Det gick att få en mascara genom att var med i en undersökning där fem frågor skulle besvaras. Klara tyckte att det lät bra. Hon svarade på frågorna. Det som hon inte visste var att hon hade klickat ja till en prenumeration på smink. Det betyder att hon fick hem nytt smink i brevlådan som hon skulle betala för varje vecka. Klara känner sig lurad. Hon trodde att mascaran var gratis och hon vill inte ha något mer smink. Vad ska du tänka på om det står att något är ”gratis” på nätet?

RÄTT eller FEL – påståenden

1. Fraktavgift är en kostnad för att skicka en vara från ett ställe till ett annat.
2. Du ska inte lämna ut dina personuppgifter på nätet i onödan.
3. Räkning är ett annat ord för faktura.
4. När du handlar på nätet tillkommer ofta extra kostnader för frakt och faktura.
5. Köper du något av en kompis gäller samma regler som när du handlar av en säljare i en affär.
6. Om du köper en bokhylla av en privatperson på Blocket så har du 14 dagars ångerrätt.
7. Du ska vara misstänksam mot superbra erbjudanden.
8. Om du känner dig lurad kontakta Konsumentverket.

Facit

Diskussionsfrågor

1. -

2. -

3. *Exempel på bra saker:*

Du behöver inte gå till en affär för att handla. Du kan handla var du vill och när du vill. Du kan köpa saker från hela världen. Lätt att jämföra priser. Hitta priser som är lägre än i ”vanliga” affärer. Många varor att välja bland. Du har alltid 14 dagar på dig att ångra köpet om du handlar inom Sverige och även inom EU.

Exempel på dåliga saker:

Du får inte se varorna på riktigt. Ingen personlig service. Det kan ta tid att få varorna. Krångligt att skicka tillbaka vid fel. Svårt att avgöra om en internetbutik är seriös (ärlig) eller inte. Svårt att räkna ut hur mycket saker kommer att kosta i slutänden. Ofta tillkommer avgifter (kostnader) för frakt, expediering, moms och kanske tull.

4. Om du känner dig osäker när du handlar på nätet ta hjälp av den här checklistan så blir det lättare att undvika de vanligaste fällorna.

- *Handlar du av privatperson eller företag?*
Kontrollera om du handlar av en privatperson eller ett företag när du köper något på nätet. Du har inte samma skydd när du köper av en privatperson.
- *Vad vet du om företaget?*
Ta reda på fakta om företaget. Finns företagets namn, adress, e-postadress och telefonnummer på webbplatsen?
- *Vad vet du om varan?*
Läs informationen om själva varan. Går den elektroniska apparaten att använda i Sverige?
- *Är priset för bra för att vara sant?*
Var alltid misstänksam mot varor som är jättebilliga eller gratis. Det kan vara bluff (bedrägeri).
- *Vad ingår i priset?*
Är priset inklusive fraktavgift (porto) och fakturaavgift? Slutsumman kan annars bli högre än vad du trodde.
- *Hur betalar du säkert?*
Undvik att betala i förskott/i förväg. Annars kan du inte utnyttja

rättigheten att vänta med att betala om leveransen skulle bli sen. Tänk också på att aldrig lämna ditt kontokortsnummer om du inte ska köpa något.

- *Hur lång är leveranstiden?*
Ta reda på hur lång tid det tar att få varan. Du kanske behöver den till ett särskilt tillfälle?
  - *Hur lång är ångerrätten?*
När du handlar inom Sverige har du 14 dagar på dig att ångra ditt köp och även inom EU. Utanför EU varierar dock reglerna från land till land så där behöver du kontrollera med företaget innan du handlar.
  - *Har du rätt att ingå avtal?*
Om du är under 18 år kan du normalt inte ingå avtal. Det innebär att du inte har rätt att köpa eller beställa varor på nätet utan att en förälder eller någon annan målsman godkänner det. Om du är målsman kan du häva köpet, det vill säga skicka tillbaka produkten och få igen pengarna.
5. När du handlar av en privatperson gäller inte konsumentlagarna.
  6. Rätten att ångra köp som gjorts på distans. Till exempel köp via internet, telefon, hemförsäljning eller av en gatuförsäljare. Man har rätt att ångra sitt köp inom 14 dagar.
  7. Du har 14 dagar på dig att ångra köpet om du handlar inom Sverige. Du har även 14 dagars ångerrätt inom EU numera. Utanför EU varierar dock reglerna från land till land så där behöver du kontrollera med företaget innan du handlar.
  8. Ofta tillkommer kostnader för frakt och faktura. Moms ska vara lagd till i priset om man handlar från ett svenskt företag.
  9. Ja. Om dataspelet har en plombering/är inplastat får Nalin ångra sig förutsatt att hon inte brutit plomberingen/öppnat plasten.
  10. Att titta på varan innan du betalar. Att inte betala i förväg utan först när du fått varan. Du har inte samma rättigheter att ångra dig om du köper av en privatperson.
  11. Var alltid extra misstänksam mot bra erbjudanden. Företag vill oftast inte ge bort saker gratis utan vill sälja saker. Fundera på vad det är du tackar ja till. Vad står det i avtalet? Klara kanske inte förstod avtalet eller inte hade läst hela avtalet, där det stod att det var en prenumeration som hon tackade ja till.

RÄTT eller FEL – påståenden

1 Rätt, 2 Rätt, 3 Rätt, 4 Rätt, 5 Fel, 6 Fel, 7 Rätt, 8 Rätt.

Spara och låna

Helt rätt! – Avsnitt 5

Ordlista

Abonnemang

Du köper en tjänst till exempel att kunna ringa och surfa på mobilen. För det betalar du en viss kostnad under en bestämd tid, till exempel varje månad.

Begagnad/Second hand

Använda saker och kläder.

Betalningsanmärkning

Anmärkning i ett register som visar att en person inte har skött sina betalningar. Denna anmärkning finns kvar i 3 år och kan till exempel leda till att det inte går att ta lån, hyra lägenhet eller skaffa ett telefonabonnemang.

Faktura

Det är ett annat ord för räkning. Där står hur mycket du ska betala.

Företag

En affär eller en webbutik som säljer varor och tjänster.

Kredit

Det är ett lån. Du köper något idag, men betalar senare.

Kronofogden

En myndighet som hjälper den som inte fått betalt. Kronofogden hjälper den som inte fått betalt och ger stöd och råd till den som ska betala.

Ränta

En extra kostnad för att låna pengar.

Skuld

Pengar som man är skyldig att betala.

Snabblån

Ett lån där det går att snabbt låna pengar via mobil, dator, telefon. Det måste betalas tillbaka snabbt. Avgifterna för att få låna är höga. Kostnaden blir dyr. Man måste ha fyllt 18 år för att få ta ett sådant lån.

Påminnelseavgift

En extra kostnad du måste betala om du inte betalt din räkning/faktura i tid.

Diskussionsfrågor

1. Vad sparar du och dina klasskompisar till? Undersök.
2. Varför är det bra att spara?
3. Hur kan du spara dina pengar? Nämn olika sätt att spara.
4. Varför är det viktigt att betala räkningar i tid?
5. I filmen pratar Sebastian om en så kallad betalningsanmärkning (prick), vad är det? Varför är det inte bra att få en betalningsanmärkning?
6. På vilka olika sätt går det att låna pengar?
7. Vad är ett snabblån? Vem får ta det?
8. Vad menas med att handla på kredit?
9. Nu ska du få räkna ut hur mycket pengar det blir på ett år om du köper något varje vecka. Räkna ut hur mycket pengar det blir på ett år för följande saker:
  - 1 läsk (50 cl) per vecka för 15 kr
  - 1 chipspåse (300g) per vecka för 20 kr
  - 1 chokladkaka (200g) per vecka för 18 kr
  - 1 fika på stan per vecka (läsk och chokladboll) för 45 kr
  - 1 hamburgermeny per vecka för 65 kr
  - 1 biobiljett per vecka för 110 kr
  - 1 paket cigaretter per vecka för 50 kr

RÄTT eller FEL – påståenden

1. Det är dumt att spara pengar.
2. Ränta är en extra kostnad för att låna pengar.
3. En faktura är ett annat ord för en räkning.
4. Det är viktigt att betala räkningar i tid.
5. Om du inte betalar dina räkningar i tid kan du få en betalningsanmärkning.
6. Att köpa något på kredit betyder att det ska betalas senare.
7. Att handla på kredit är billigare än att betala direkt.
8. Det är bra att spara pengar.
9. -

Facit

Diskussionsfrågor

1. -
2. -
3. Exempelvis sparkonto på banken, aktier, fonder och spargris.
4. För att visa att man sköter sina betalningar och inte hamnar i Kronofogdens register.
5. Anmärkning i ett register som visar att man inte har skött sina betalningar. Denna anmärkning finns kvar i 3 år och kan till exempel leda till att det inte går att ta lån, hyra lägenhet eller skaffa ett telefonabonnemang.
6. Exempelvis ett banklån, snabblån, låna från privatpersoner som till exempel föräldrar eller vänner.
7. Ett lån där det går snabbt att låna pengar via mobil, dator, telefon. Man lånar snabbt och betalar tillbaka snabbt med en hög kostnad. Man måste ha fyllt 18 år för att få ta ett sådant lån.
8. Det är ett lån. Du köper något idag, men betalar senare.
9. Läsk: 780 kr, Chips: 1040 kr, Chokladkaka: 936 kr, Fika på stan: 540 kr, Hamburgermeny: 3 120 kr, Bio: 5 280 kr, Cigaretter 2 600 kr

RÄTT eller FEL - påståenden

1 Fel, 2 Rätt, 3 Rätt, 4 Rätt, 5 Rätt, 6 Rätt, 7 Fel, 8 Rätt.

Övningsuppgifter

RÄTT eller FEL?

Avsnitt 1 – Privatekonomi

Namn:.....

Sätt kryss i rutorna.

	RÄTT	FEL
1. Ekonomi handlar om hur du använder dina pengar och de ägodelar du har.	RÄTT	FEL
2. En budget är en planering för att de pengar du har ska räcka en viss tid.	RÄTT	FEL
3. Mat, hyra och kläder är exempel på inkomster.	RÄTT	FEL
4. Lön, barnbidrag och pension är exempel på utgifter.	RÄTT	FEL
5. Att betala kontant är samma sak som att betala med pengar.	RÄTT	FEL
6. Skatt som betalas på nästan alla varor och tjänster brukar kallas för moms.	RÄTT	FEL
7. Det är dumt att göra en budget.	RÄTT	FEL
8. Månadspeng är exempel på en inkomst.	RÄTT	FEL

RÄTT eller FEL?

Avsnitt 2 – Konsumenträttigheter

Namn:.....

Sätt kryss i rutorna.

	RÄTT	FEL
1. Alla affärer har öppet köp och bytesrätt.	RÄTT	FEL
2. Med bytesrätt menas att du har rätt att byta till en annan vara om du inte är nöjd.	RÄTT	FEL
3. Med öppet köp menas att du får lämna tillbaka varan inom en viss tid och få pengarna tillbaka.	RÄTT	FEL
4. Att reklamera betyder att du klagar på en vara som det är fel på.	RÄTT	FEL
5. Du har alltid 3 år på dig att klaga på (reklamera) en vara som det är något fel på.	RÄTT	FEL
6. Du får använda ett par nyinköpta byxor på en fest och sedan lämna tillbaka dem till affären på öppet köp.	RÄTT	FEL
7. Du kan reklamera en vara du själv har haft sönder.	RÄTT	FEL
8. Det är ditt eget ansvar att fråga om affären har öppet köp och bytesrätt.	RÄTT	FEL

RÄTT eller FEL?

Avsnitt 3 – Avtal

Namn:.....

Sätt kryss i rutorna.

	RÄTT	FEL
1. Ett avtal är en muntlig eller skriftlig överenskommelse.	RÄTT	FEL
2. Du kan bryta ett avtal om du skulle ångra dig.	RÄTT	FEL
3. Du ska vara 15 år för att ett avtal ska gälla.	RÄTT	FEL
4. Du behöver inte göra det som står i avtalet.	RÄTT	FEL
5. Du ingår ett avtal när du köper saker i en app.	RÄTT	FEL
6. Det är viktigt att läsa det finstilla i ett avtal.	RÄTT	FEL
7. Om du känner att du blivit lurad så kan du kontakta Konsumentverket och få tips och råd.	RÄTT	FEL
8. Var rädd om din namnteckning!	RÄTT	FEL

RÄTT eller FEL?

Avsnitt 4 – Näthandel

Namn:.....

Sätt kryss i rutorna.

	RÄTT	FEL
1. Fraktavgift är en kostnad för att skicka en vara från ett ställe till ett annat.	RÄTT	FEL
2. Du ska inte lämna ut dina personuppgifter på nätet i onödan.	RÄTT	FEL
3. Räkning är ett annat ord för faktura.	RÄTT	FEL
4. När du handlar på nätet tillkommer ofta extra kostnader för frakt och faktura.	RÄTT	FEL
5. Köper du något av en kompis gäller samma regler som när du handlar av en säljare i en affär.	RÄTT	FEL
6. Om du köper en bokhylla av en privatperson exempelvis på Blocket så har du 14 dagars ångerrätt.	RÄTT	FEL
7. Du ska vara misstänksam mot superbra erbjudanden.	RÄTT	FEL
8. Om du känner dig lurad kontakta Konsumentverket.	RÄTT	FEL

RÄTT eller FEL?

Avsnitt 5 – Spara och låna

Namn:.....

Sätt kryss i rutorna.

	RÄTT	FEL
1. Det är dumt att spara pengar.	RÄTT	FEL
2. Ränta är en extra kostnad för att låna pengar.	RÄTT	FEL
3. En faktura är samma sak som en räkning.	RÄTT	FEL
4. Det är viktigt att betala räkningar i tid.	RÄTT	FEL
5. Om du inte betalar dina räkningar i tid kan du få en betalningsanmärkning.	RÄTT	FEL
6. Att köpa något på kredit betyder att man betalar senare.	RÄTT	FEL
7. Att handla på kredit är billigare än att betala direkt.	RÄTT	FEL
8. Det är bra att spara pengar.	RÄTT	FEL

Förs: But: SE0409 Nr: 6704
Dat: 2024-01-13 Kassa: 07 Tid: 12:07

Denim			
46276	34	Blå	399.00
Rabatt			-299.00
Trikå bas			
33110	S	Blå	79.50
Underkläder			
87419	34	Rosa	59.50

Total 239.00 Kr

ANTAL ARTIKLAR 3

Moms%	Moms	Netto	Totalt
25.00	47.80	191.20	239.00
Totalt	47.80	191.20	239.00

Total rabatt: 299.00
Mottaget Kontant SEK 239.00

Öppet köp gäller i 10 dagar
kom ihåg att ta med kvittot.
Artiklar köpta på rea bytes till annan
artikel eller mot ett tillgodokort.
Öppet köp och bytesrätt gäller inte
underkläder, badkläder, kosmetika
accessoarer och presentkort.
Vid reklamation, intyga
ditt köp med kvitto.
Välkommen åter!

2 0 1 5 0 1 1 3 0 4 0 9 0 0 7 0 6 7 0 4

Konsument
verket · KO

i samarbete med

FUB – För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning

SPSM – Specialpedagogiska skolmyndigheten